

Szociológia 1. Zh

1. Adja meg az uralom definícióját és adjon rá példákat!

Uralomról beszélünk, ha van rá esély, hogy egy meghatározott tartalmú parancsnak megadható személyek engedelmeskedni fognak. Az uralom jelenségéhez elválaszthatatlanul hozzátartozik egyfajta engedelmeskedni akarás.

Példák:

- amikor az utcán leállít minket a rendőr, és elkéri tőlünk az iratainkat
 - az esetek túlnyomó többségében ezt meg is tesszük, vagyis végrehajtjuk a nekünk szegezett parancsot
 - de ez nem annyira magától értetődő dolog, amit akkor és úgy tapasztalhatnánk meg, ha mi is megpróbálnánk ugyanezt végrehajtani ismerőseinkkel szemben, vagyis megpróbálnák másoktól elkérni az irataikat, ahogy azt a rendőr teszi
- Ez a kapcsolattípus jellemzi pl. a következő viszonyokat:
- tanár-diák
 - főnök-beosztott
 - szülő-gyerek
 - parancsnok-katona
 - politikus-állampolgár
 - mester-tanítvány
 - elöljáró-közlegény

2. Definiálja az uralom típusait és adjon rá példákat!

a) Karizmatikus uralom: karizma=kegyelmi ajándék

Elsődlegesen nem mindennapi odaadáson alapul egy szent, hősies vagy példamutató személy, illetve az általa kinyilatkoztatott vagy megteremtett rend iránt.

- Pl.: vallásalapítók, hadvezérek, iszlám társadalom, szekták jellemzően ilyen rendszerben élnek
- működőképes amíg elég a transzcendenciába vetett hit, de a kiválasztott is ember → meghal → anarchikus helyzet

b) Tradicionális uralom:

Elsődlegesen az emberemlékezet óta érvényes tradíciók szentségébe és a tradíciók által autoritással felruházott személyek uralmának legitím voltába vetett mindennapi hiten alapul.

- Pl.: pápa, dalai láma

c) Racionális uralom:

Elsődlegesen a legalitásba – a tételes rendnek és a tételes rend által az uralom gyakorlására kijelölt személyek utasítási jogának legális voltába – vetett hiten alapul.

- Pl.: ha mi egy fogadáson odalépnénk egy miniszter elé, és azt mondanánk neki:
'Az elmúlt napokban történtek miatt Ön máától fogva nem bírja bizalmunkat, felmentjük a miniszteri tisztségéből.'
kis esélye lenne annak, hogy ez a felszólítás engedelmességre találjon → tényleges miniszterelnök sikeres lehetne egy ilyen helyzetben, ugyanis hivatkozhatna a jogszabályokban rögzített jogosítványaira, míg mi nem tehetnénk meg ezt

d) Átértelmezett karizmatikus uralom:

Elsődlegesen odaadáson alapul egy példamutató személy, illetve az általa ígért, választható, nem kizárólagosnak hitt rend iránt.

- Pl: politikus

3. Adja meg a hatalom definícióját és adjon rá példákat!

Minden olyan esetben hatalomról beszélünk, ha egy társadalmi kapcsolaton belül van rá esély, hogy valaki saját akaratát az ellenszegülés ellenére is keresztülvigye, függetlenül attól, hogy min alapul ez az esély.

Példák:

- erőszak
- tudás
- pénz
- pozíció
- érzelem

4. Mit jelent a hatalmi ágak megosztásának elve?

- a középkor végétől beszélhetünk három hatalmi ágról:
 - o törvényhozó
 - o végrehajtó
 - o bírói
- a polgári forradalom idején a demokratikus jelleg vált meghatározóvá, a cél az volt, hogy ne egy kézben összpontosuljon a három hatalmi ág, hanem megosztás legyen
- a zavartalan működéshez szükséges, hogy egy-egy hatalmi ág ne kerüljön túlsúlyba, ehhez egyensúlyi helyzet megteremtése szükséges

5. Milyen hatalomkorlátozó technikák vannak?

- hatalmi ágak elválasztása: horizontális hatalommegosztás
- testületi elv: szavazótestület, döntéshozó testület, vétőtestület, kompromisszumtestület
- önkormányzatiság: vertikális hatalommegosztás

6. Mi az azonosság és a különbség a hatalom és az uralom között?

Azonosságok:

- mindkettő a cselekvésbefolyásolási helyzetek közé sorolható
- mindkettő esetében van hitelesség, illetve igazság vizsgálat

Különbségek:

- az uralom és a hatalom eltérő minősége az elismerési igények és elismerési érvek különbözőségeiben rejlik
- az uralom esetében a parancsadó a kiadott parancsával párhuzamosan igényt tart arra is, hogy a saját parancsadási jogosultságára vonatkozó uralmi normát ismerje el a társadalmi kapcsolat másik szereplője
- az uralom jelenség specifikuma a legitimitás-igény megfogalmazása, amely az érvényességi igények egy különös fajtája, és amely mozzanat teljesen hiányzik a hatalom jelenségéből

7. Definiálja a társadalmi norma fogalmát és adjon rá példákat!

Társadalmi cselekvésre vonatkozó kívánatos és kötelező előírás, melynek megsértését társadalmi szankció követi.

Példák:

- ha a gyerek nem köszön → anyja rászól ezért
- ha valaki gyorsabban vezet → pénzbüntetés
- ha valaki hazudott → lelkiismeret-furdalás

8. Milyen normatípusok vannak, definiálja őket, adjon rá példát!

- a) jogi norma: külső szankció → az erőszak-alkalmazással való fenyegetés
- pl. valaki nem megy át a piroson, nehogy a szemközt álló rendőr megbüntesse
- b) erkölcsi norma: belső szankció → az egyén lelkiismeret-furdalása
- pl. valaki nem megy át a piroson, mert mindig betartja a közlekedési szabályokat
- c) konvenció: külső szankció → a közösség helytelenítése, kritikája
- pl. valaki nem megy át a piroson, mert nem karja kiváltani a partnere rosszállását

9. Hogy lehet a társadalmi javak típusait jellemezni (adjon rá példákat is)?

A versengő fogyasztás javakat nevezik exkluzív javaknak, a nem-versengőket pedig inkluzív javaknak. A nem-versengő fogyasztás esetében az egyik személy fogyasztása nem csökkenti a többiek hasznát, míg a versengő fogyasztásnál csökkenti.

	Nem versengő fogyasztás	Versengő fogyasztás
Kizárható a fogyasztásból	Csoportjavak	Privát javak
Nem zárható ki a fogyasztásból	Közjavak	Közös javak

Privát javak: plazma TV, lúdtalpbetét

Csoportjavak: kábeltévét használók köre, lakóház kertje

Közjavak: hal- és vadállomány, közterek

Közös javak: rádióadás, nem kódolt tévé, állami szolgáltatások nagy része

10. Mit jelent a társadalmi szerep és komplementaritás foglalma?

Komplementaritás: két cselekvő között kialakuló interdependens jogok és kötelezettségek összekapcsolódása

Társadalmi szerep: egy cselekvőre vonatkozó jogok és kötelezettségek rendszere

11. Mik a társadalmi cselekvés legfontosabb motivációi?

1. Tradicionális cselekvés: ha meggyökeresedett szokások határozzák meg a cselekvést

2. Affektív-érzelmi cselekvés: ha tényleges indulatok és érzelmi állapotok határozzák meg a cselekvést

3. Célracionális cselekvés: a cselekvést az határozza meg, hogy a cselekvő milyen viselkedést vár a külvilág tárgyaitól és más emberektől, és mennyiben képes e várakozásokat mint 'feltételeket', vagy mint 'eszközöket' fölhasználni arra, hogy saját, racionálisan kiválasztott és mérlegelt céljait sikeresen elérje.

4. Értékracionális cselekvés: a cselekvést egy meghatározott magatartásnak - pusztán mint olyannak, függetlenül attól, hogy sikeres-e - a feltétlen etikai, esztétikai, vallási vagy bármilyen más néven nevezendő önértékébe vetett tudatos hit határozza meg.

12. Hogyan lehet a reciprocitás foglamát jellemezni?

Tartós társadalmi kapcsolatban összekapcsolódó cselekvésekre vonatkozó jogok és kötelezettségek kölcsönösségen alapuló, időben eltoltsági viszonyrendszer.

Pl. a mindennapi életünk reciprok elemei közé tartoznak:

- ajándékozás
- munkacsere
- szolgáltatás cserejelenségei

Direkt reciprocitás: ismétlődő társadalmi kapcsolatban, egymást ismerő emberek között megnyilvánuló, közvetlen viszonzáson keresztül érvényesülő reciprocitás

Indirekt reciprocitás: ismétlődő társadalmi kapcsolatban, egymást nem ismerő emberek között megnyilvánuló, viszonzási láncokon keresztül érvényesülő reciprocitás

13. Mi az értékítélet és a tényítélet? Miben különböznek?

Tényítélet: vitatható, az interszubjektivitás státusára igényt tartó állítás

Pl: Ez az autó piros és alacsony a fogyasztása. (lehet, hogy én szintévesztő vagyok és kéknek látom, de nagy esély van rá, hogy meg fogunk egyezni, hogy valójában piros)

Értékítélet: megvitathatatlan, szubjektív preferenciarendezést tartalmazó állítás

Pl: Ez az autó ronda. Ezt nem kell vitatni, mert ez az én egyéni, szubjektív véleményem. Esetleg vitatkozhatok azzal, akinek ez a kedvenc autója, de megegyezésre nem jutunk.

Hasonlóság: A tény- és értékítéleteink leíró jellegűek, vagyis a jellemezni kívánt – objektív vagy szubjektív – világról akarnak valamit elmondani, de nem akarják megváltoztatni azt.

14. Definiálja a társulást, a közösséget és a harc (versengés) foglamát!

Harc

Harcnak nevezünk egy társadalmi kapcsolatot, amennyiben a cselekvőt az a szándék vezeti, hogy saját akaratát a másik vagy a többi féllel szemben keresztülvigye.

Pl. veszekedés, forradalom, háború

Közösség

Közösségnek nevezünk a társadalmi kapcsolatot, ha a társadalmi cselekvést a résztvevők szubjektíve átértékelik (érzelmi-indulati vagy tradicionális) összetartozásán alapuló beállítódás jellemzi.

Pl. család

Társulás

Társulásnak nevezünk a társadalmi kapcsolatot, ha a társadalmi cselekvést racionálisan (érték- vagy célracionálisan) motivált érdekiegyenlítődéssel vagy ugyanígy motivált érdekkapcsolódáson alapuló beállítottság jellemzi.

Pl. vállalatok, hivatalok

15. Definiálja a kultúra fogalmát!

A szimbolikus társadalmi konstrukcióknak, a társadalmi és az anyagi világgal való érintkezés technológiáinak, és a társadalmilag konstruált artefaktumoknak adott térben és időben, adott közösség számára érvényes, egyedi módon egybeszerveződött, átörökítéssel fenntartott rendszere.

16. Mi az állam? Miben különbözik más szervezettől?

A legitím erőszak-alkalmazás monopóliumával rendelkező igazgatási szervezet.

Ahogy a jogot a normasértéshez rendelt erőszak-alkalmazás szankciójával definiáltuk, úgy az állam fogalmának meghatározásában is fontos szerepet kap ez a minőség, ami önmagában jelzi a három fogalom (az állam, a jog és az erőszak-alkalmazás) szoros kapcsolatát.